

Religiösa dilemman inom idrott och hälsa

- En kvalitativ studie om lärares erfarenheter av religiösa dilemman inom idrottsundervisning

Carolin Andersson
Pontus Randberg

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete, grundnivå: 43:2021
Idrott och hälsa programmet, 2020–2022
Handledare: Isak Lidström
Examinator: Karin Söderlund

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka vilka erfarenheter idrottslärare på högstadiet har av att det uppstår dilemman kopplat till elevers religion i samband med idrottsundervisning samt hur de arbetar med och hanterar sådana dilemman. Studiens frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har lärare i ämnet idrott och hälsa av att elever begränsas från att delta i idrottsundervisningen på grund av deras religiösa tillhörighet?

- Vilka lösningar använder lärare sig av för att ge alla elever samma möjlighet att uppnå målen i ämnet?

Metod

I denna studie användes en kvalitativ ansats där kvalitativa intervjuer gjordes med fem idrottslärare som har erfarenhet av att undervisa på högstadiet. Urvalet gjordes främst genom ett bekvämlighetsurval. Materialet samlades in genom kvalitativa intervjuer vilket gör att de intervjuade lärarna kan ge utförliga svar och dela med sig av sina erfarenheter vilket kan ge en djupgående förståelse. Fyra av intervjuerna genomfördes på distans via videokonferensprogrammet Zoom medan en intervju skedde på den intervjuade lärarens arbetsplats.

Resultat & Slutsatser

Samtliga fem lärare som intervjuats har erfarenhet av att religion vid vissa tillfällen begränsat elever från att delta i idrottsundervisning. Samtliga lärare menar dock att det inte är vanligt utan endast sker vid några få enstaka moment eller tillfällen. Det är framför allt vid simundervisning som det kan bli problematiskt för vissa elever att delta på grund av deras religion och detta gäller främst muslimska flickor. Ett ytterligare moment där vissa religiösa elever ibland begränsas att delta är dans. Några av lärarna har även erfarenhet av att religion påverkar vissa muslimska elevers deltagande i idrottsundervisning när de fastar under ramadan. Lärarnas tillvägagångssätt för att lösa de religiösa dilemman som uppstår är oftast att ha en god kommunikation med de berörda eleverna och deras föräldrar vilket sedan kan mynna ut i att vissa anpassningar görs för dessa elever.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Bakgrund	4
2.1 Laestadianism	5
2.2 Tidigare forskning	5
2.3 Teoretisk utgångspunkt	8
2.3.1 Det interkulturella perspektivet	8
2.3.2 Interkulturell pedagogisk kompetens	9
3. Syfte och frågeställningar	10
4. Metod	10
4.1 Metodval	10
4.2 Urval	11
4.3 Genomförande	11
4.4 Databearbetning	12
4.5 Tillförlitlighetsfrågor	12
4.6 Etiska aspekter	13
5. Resultat	14
5.1 Lärares erfarenheter	14
5.1.1 Simning	15
5.1.2 Dans	16
5.1.3 Ramadan	17
5.1.4 Andra skäl?	18
5.2 Lösningar	19
5.2.1 Simning	20
5.2.2 Dans	22
5.2.3 Ramadan	24
5.2.4 Kommunikation	25
6. Diskussion	26
6.1 Metoddiskussion	29
6.2 Vidare forskning	29
7. Källförteckning	30
8. Bilagor	32
Bilaga 1 – Intervjuguide	32
Bilaga 2 – Missivbrev	34
Bilaga 3 – Litteratursökning	35

1. Inledning

Sverige är idag ett mångkulturellt land och i landet bor det människor med ursprung från många andra länder. 2020 hade 25,9% av Sveriges befolkning utländsk bakgrund (SCB, 2021). Detta medför även att det finns ett flertal olika religioner i landet idag. Barn och ungdomar som går i den svenska skolan bekänner sig därmed till olika religioner och de har olika religiösa bakgrunder.

Sverige har skolplikt vilket innebär att barn som är bosatta i Sverige har en skyldighet att delta i skolans verksamhet. Skolplikten gäller för alla barn upp till årskurs nio vilket innebär att skolan är obligatorisk för alla barn fram tills att de gått ut nionde klass. För att inte behöva gå till skolan och delta i undervisningen behövs ett giltigt skäl, vilket till exempel kan vara sjukdom eller ledighet som beviljats av skolan (Skolverket, 2021). Samtidigt som eleverna har en skyldighet att delta i skolans undervisning har även skolan ett ansvar att erbjuda alla elever en likvärdig utbildning och att anpassa undervisningen efter varje elevs förutsättningar och behov. Undervisningen ska främja varje elevs kunskapsutveckling med utgångspunkt i bland annat elevens bakgrund och tidigare erfarenheter (Skolverket, 2019).

Idrott och hälsa är ett obligatoriskt ämne i den svenska skolan och idrottsundervisning anses vara viktigt för folkhälsan. Ibland uppstår dilemman i samband med idrottsundervisning i form av att vissa elever inte vill eller får delta på vissa moment för att det strider mot deras religion, vilket kan leda till en diskussion om hur och på vilka villkor dessa elever ska delta i idrottsundervisningen. Exempel på sådana dilemman är att det finns kristna laestadianer som inte vill delta i idrottens dansundervisning ("Därför vill de inte att barnen dansar", 2013) eller att det finns muslimer som vill ha en könsuppdelad idrotts- och simundervisning (Malmgren & Boström, 2016). En viktig fråga blir då hur dessa religiösa dilemman ska hanteras och hur mycket skolorna ska anpassa sig efter olika religiösa gruppers viljor samt hur lärare inom ämnet idrott och hälsa kan arbeta för att balansera religionsfrihet med fullföljande av skolplikten och grundskolans läroplan.

2. Bakgrund

Denna studie genomförs med anledning av de religiösa dilemman som ibland uppstår i samband med idrottsundervisning. På ett forum på Facebook med namnet "Idrottslärare", där idrottslärare kan dela med sig av aktiviteter eller diskutera undervisning, finns ett flertal diskussionstrådar som behandlar denna fråga. I dessa diskussionstrådar delar ett flertal lärare

med sig av vilka erfarenheter de har av detta problem samt hur de brukar gå till väga när dessa problem uppstår. Svaren som lärarna ger visar på att det finns olika uppfattningar och meningsskiljaktigheter inom lärarkåren kring hur man bör agera när en elev säger att den inte kan delta på ett moment på grund av religiösa skäl. En del lärare delar med sig av tips på anpassningar som kan göras för att få alla elever att delta medan andra lärare helt enkelt ger underkänt till de elever som inte deltar på alla moment. Därtill finns det många lärare som är osäkra på hur de ska agera när religiösa dilemman inom idrott och hälsa uppstår. Denna osäkerhet samt frågan om hur religionsfrihet kan balanseras med fullföljande av skolplikten och grundskolans läroplan ligger till grund för att denna studie genomförs.

2.1 Laestadianism

I uppsatsen nämns laestadianer vid ett flertal tillfällen och nedan följer därför en kort redogörelse för vad laestadianism innebär och vad som kan göra idrottsundervisning problematisk för en del laestadianer.

Laestadianismen är en konservativ luthersk trosinriktning som skapades av prästen och väckelsepredikanten Lars Levi Laestadius. Rörelsen växte fram under 1800-talet i norra Sverige, Norge och Finland och hittas även idag främst i Sveriges norra delar.

Laestadianismen är idag ganska uppdelad men något som kännetecknar rörelsen är att laestadianerna ofta lever efter en enkel livsstil och att de tar avstånd från världsliga nöjen så som dans, musik, teater och film ("Därför vill de inte att barnen dansar", 2013).

Dansmomentet i skolämnet idrott och hälsa leder därför ofta till religiösa dilemman för de lärare som har laestadianer som elever.

Muslimar och islam nämns också vid ett flertal tillfällen i uppsatsen när de intervjuade lärarna berättar om vilka erfarenheter de har av att religiösa dilemman uppstår i samband med idrottsundervisning. Vad som kan göra idrottsundervisning problematisk för en del muslimer redogörs för nedan under rubriken som behandlar vilken tidigare forskning som gjorts på ämnet religion och idrottsundervisning. Se framför allt stycket som behandlar boken *Islam, muslimer och den svenska skolan* (Otterbeck, 2000).

2.2 Tidigare forskning

Under denna rubrik följer en genomgång av tidigare forskning som behandlar frågan om religiösa dilemman i samband med idrottsundervisning i skolan.

I en kanadensisk studie görs en omfattande granskning och sammanfattning av den tidigare forskning som gjorts på ämnet idrott och religion (Robinson, 2018). I studien redogör Robinson för den tidigare forskning som gjorts på ämnet samt presenterar och diskuterar de gemensamma upptäckter som den tidigare forskningen gjort. Studien visar på att tidigare forskning framför allt har fokuserat på muslimska elever och deras förhållande till och erfarenheter av idrottsundervisning. Det är främst muslimska flickor som stått i fokus för tidigare forskning då det är dem som i störst utsträckning blir påverkade och begränsade av sin religion i samband med idrottsundervisning. Det framkommer att muslimska flickor ofta känner sig utanför under idrottslektioner då de upplever att deras lärare inte tar hänsyn till eller fokuserar på deras religiösa bakgrund. De upplever heller inte att de kan prata om dessa frågor med sina lärare. Robinsons studie visar även att den tidigare forskningen som gjorts på ämnet visar att elever med en annan religiös tillhörighet än islam inte blir lika påverkade eller begränsade som muslimska elever i samband med idrottsundervisning.

I en brittisk studie undersöktes vilka faktorer som begränsar muslimska och kristna flickor under idrottsundervisning (Elliot & Hoyle, 2014). Studien gjordes utifrån flickors perspektiv där syftet var att undersöka hur flickorna upplevde idrottsundervisning. En kvantitativ ansats användes i studien där flickor i olika åldrar fick svara på frågor i ett skriftligt frågeformulär. 377 flickor som ingick i studien identifierade sig som muslimer eller kristna och resultatet av deras svar var att muslimska flickor upplever betydligt större hinder i samband med idrottsundervisning jämfört med kristna flickor som i stort sett inte påverkades av sin religion överhuvudtaget. Det största hindret som de muslimska flickorna upplevde begränsade dem från att delta i idrottsundervisning var att behöva bära idrottskläder. Studien visade även att ju äldre flickorna var desto mer upplevde de att de blev begränsade att delta i idrottsundervisning.

I en svensk doktorsavhandling av Högdin (2017) som handlar om hur kön och etnisk bakgrund påverkar vissa elevers möjligheter till en jämlik utbildning finns det delar i resultatet som är relevant för denna studie. Studien visar att det finns ungdomar som inte deltar i vissa obligatoriska moment i skolan för att de inte får för sina föräldrar. Exempel på sådana moment är idrottsundervisning och simning som vissa föräldrar anser är olämpliga aktiviteter för barnen att delta i på grund av familjens religion eller kultur. Det är främst flickor med rötter i Afrika, Asien eller Mellanöstern som begränsas av sina föräldrar på detta vis. I studien undersöks även hur några skolor försökte lösa detta problem. En skola valde att inte kommunicera med föräldrarna om detta problem av rädsla för att det skulle uppfattas

som kränkande mot familjens kultur. På en annan skola ansåg man att samtliga elever ska delta på alla moment i skolan och man tog därför en strid mot föräldrarna som begränsade sina barn. Den strategi som Högdin framhåller som den mest framgångsrika för att lösa detta problem är en strategi där det sker en ständigt pågående dialog mellan skola och föräldrar som sedan mynnar ut i att skolan kan göra vissa anpassningar. Ett exempel på en anpassning som nämns är separata duschrum som kan användas av elever som av religiösa eller kulturella skäl inte får vara nakna tillsammans med andra elever.

En norsk studie undersökte muslimska flickors erfarenhet av idrottsundervisning i skolan (Walseth, 2015). Walseth intervjuade 21 muslimska flickor mellan 16–25 års ålder med olika stor erfarenhet av idrottsliga aktiviteter. En del av flickorna intervjuades en gång medan andra två till tre gånger. Vissa av flickorna var väldigt aktiva inom idrott både på fritiden och inom idrottsundervisningen medan vissa aldrig hade utövat någon sport på fritiden och bara varit med på idrotten i skolan. I studien framkommer att en majoritet av flickorna gillar idrottsundervisningen i skolan förutom när det kom till att vara med på simundervisning och att behöva byta om och duscha tillsammans med andra flickor i omklädningsrummen. Detta tyckte många flickor var jobbigt för att de då tvingas visa sig i avslöjande kläder samt vara nakna bland andra flickor. Vissa av flickorna tyckte att det borde vara könssegregerad idrottsundervisning i skolan för att de inte kände sig bekväma med att ha pojkar i närheten medan hälften av flickorna tyckte att det inte spelade någon roll. Studiens slutsats är att skolorna borde anpassa idrottsundervisningen mer för muslimska flickor.

I boken *Islam, muslimer och den svenska skolan* (Otterbeck, 2000), som bygger på Otterbecks avhandlingar om islam, redogör han för islams relation till idrott samt hur en del muslimer ställer sig till idrottsundervisning i skolan. I boken skriver han att en del muslimska föräldrar inte vill att framför allt deras döttrar ska vara nakna tillsammans med andra flickor i duschen, ha åtsittande idrottskläder på lektionerna eller delta i könsblandad idrottsundervisning. Detta kan enligt Otterbeck bli extra utmanande för lärare att hantera vid idrottslektioner där eleverna ska simma. För en del starkt troende muslimer är det otänkbart för flickor att visa sig i badkläder då det anses som oanständigt och alltför avslöjande. Många muslimska flickor får enligt Otterbeck ändå delta i simundervisningen för sina föräldrar om de har t-shirt och långa shorts på sig men det finns också muslimska föräldrar som kräver könsseparerad simundervisning. Det blir då upp till skolan att avgöra hur mycket man är villiga att kompromissa och göra anpassningar.

Gemensamt för den tidigare forskning som gjorts på ämnet religion och idrott i skolan är att det i samtliga studier är ett stort fokus på islam och framför allt muslimska flickor. Denna studie har inte något särskilt fokus på islam utan undersöker hur religion i allmänhet kan leda till att det uppstår dilemman i samband med idrottsundervisning. Att det i denna sektion ägnats så stort fokus åt just islam beror på den tidigare forskningen som finns att tillgå. Den tidigare forskningen har även i de flesta fallen ett elevperspektiv där elever har intervjuats eller deltagit i enkätundersökningar. Denna studie har i stället ett lärarperspektiv där lärare kommer intervjuas om sina erfarenheter och tankar. Lärarperspektivet är något som idag saknas i de studier som har gjorts och denna studie kan därför bidra till att det perspektivet utforskas mer.

2.3 Teoretisk utgångspunkt

I denna studie kommer det interkulturella perspektivet att användas som en teoretisk utgångspunkt. Det interkulturella perspektivet kommer kunna bidra med förståelse samt vara till hjälp och kunna användas som ett verktyg när de genomförda intervjuerna med idrottslärare ska tolkas och bearbetas.

2.3.1 Det interkulturella perspektivet

Pirjo Lahdenperä beskriver begreppet interkulturalitet som ett begrepp som ”antyder en process, ett gränsöverskridande, interaktion och ömsesidighet, samtidigt som det inbegriper kvalitativa och värdemässiga aspekter på möten mellan olika personer” (Lahdenperä, 2018, s. 3). Etiska värden som brukar nämnas som mål för interkulturalitet är ömsesidig respekt, öppenhet, jämlikhet och social rättvisa. Dessa aspekter är nödvändiga för att man som medborgare i ett mångkulturellt samhälle ska kunna leva med mångfald utifrån viktiga demokratiska värden så som jämlikhet samt erkännande av och respekt för andra människors och minoriteters behov och livsvärden (Lahdenperä, 2018).

Lahdenperä gör en distinktion mellan interkulturalitet och mångkulturalitet, som annars ofta är ord som används som synonymier. Lahdenperä menar dock att det finns en skillnad i begreppen på så sätt att interkulturalitet antyder en process, en handling, ett gränsöverskridande och en interaktion medan mångkulturalitet snarare är ett mått på ett tillstånd, en situation eller en position. Med detta menas att det kan finnas miljöer som är mångkulturella men inte interkulturella i och med att det existerar flera olika kulturer sida vid

sida i miljön, men att de aldrig interagerar med varandra utan endast finns i varandras fysiska närhet. En miljö blir interkulturell först när de olika kulturerna börjar interagera med varandra och tillsammans skapar något nytt (Lahdenperä, 2008, s. 29).

2.3.2 Interkulturell pedagogisk kompetens

Det interkulturella perspektivet ligger till grund för interkulturell undervisning och interkulturell pedagogisk kompetens. Att besitta en interkulturell pedagogisk kompetens innebär att man besitter en kombination av flera olika kunskaper och kompetenser som tillsammans utgör en förmåga att kunna förhålla sig till olika möten i olika situationer med olika personer. Denna förmåga möjliggör i sin tur att man kan hantera och lösa olika konflikter eller tvister som kan uppstå vid dessa möten. En interkulturell pedagogisk kompetens innehåller tre olika kompetenser, nämligen kommunikativ kompetens, social kompetens och medborgerlig kompetens (Lorentz, 2013, s. 107).

Den kommunikativa kompetensen handlar om att ha erfarenhet av och kännedom om olika typer av möten där kommunikation är centralt. Att vara kunnig i flera olika språk kan givetvis bidra till en kommunikativ kompetens men det handlar framför allt om att man har en kunskap om hur kommunikation kommer till stånd med andra människor samt hur den ser ut och utvecklar sig i olika situationer. En förståelse för hur kommunikationsstrukturer skiljer sig åt mellan olika kulturer är också en del av den kommunikativa kompetensen (Lorentz, 2013, s. 107).

Den sociala kompetensen handlar om att man har ett kunnande i att hantera relationer mellan sig själv, andra människor och samhället. Den sociala kompetensen innebär även en medvetenhet om hur uppväxt, miljö och andra psykologiska faktorer har en påverkan på oss människor (Lorentz, 2013, s. 108).

Den medborgerliga kompetensen handlar om att besitta kunskap om och förståelse för det nödvändiga i begreppen demokrati, rättvisa, jämställdhet mellan könen, medborgerliga rättigheter och skyldigheter samt hur dessa tillämpas av olika institutioner. Den medborgerliga kompetensen kan förenklat förklaras som ett slags regelverk för hur vi människor ska kunna leva tillsammans på ett demokratiskt sätt i vårt samhälle (Lorentz, 2013, s. 108).

Den kommunikativa kompetensen, den sociala kompetensen och den medborgerliga kompetensen utgör alltså tillsammans en interkulturell pedagogisk kompetens. De tre komponenterna är alla lika viktiga för att uppnå en interkulturell pedagogisk kompetens och de ska inte ses som tre olika kompetenser som är helt skilda från varandra. Tvärtom hänger de ihop, påverkar varandra och är beroende av varandra (Lorentz, 2013, s. 110).

De tre kompetenserna som utgör en interkulturell pedagogisk kompetens kommer att vara till hjälp när studiens intervjuer ska bearbetas och analyseras. De intervjuade lärarnas lösningar och sätt att hantera religiösa dilemman inom idrottsundervisning kommer att diskuteras utifrån kompetenserna som utgör en interkulturell pedagogisk kompetens.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka vilka erfarenheter idrottslärare på högstadiet har av att det uppstår dilemman kopplat till elevers religion i samband med idrottsundervisning samt hur de arbetar med och hanterar sådana dilemman.

Frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har lärare i ämnet idrott och hälsa av att elever begränsas från att delta i idrottsundervisningen på grund av deras religiösa tillhörighet?
- Vilka lösningar använder lärare sig av för att ge alla elever samma möjlighet att uppnå målen i ämnet?

4. Metod

I denna studie användes en kvalitativ ansats där kvalitativa intervjuer gjordes med fem idrottslärare. Nedan kommer metodvalet motiveras, urvalet presenteras samt genomförandet och analysmetoder beskrivas. Vilka etiska aspekter som behöver övervägas kommer också att presenteras.

4.1 Metodval

Anledningen till att kvalitativa intervjuer valdes som metod är för att kunna uppnå studiens syfte samt besvara dess frågeställningar. Kvalitativa intervjuer med erfarna idrottslärare ger

en möjlighet att få en mer djupgående förståelse (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 105) för vilka erfarenheter lärarna har av att det uppstår religiösa dilemman i samband med idrottsundervisning samt hur de arbetar med lösningar för att ge alla elever en möjlighet att uppnå kurskraven. Enkätundersökning valdes bort som metod då det ger en ytlig information i stället för en djupare förståelse (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 85).

4.2 Urval

Till denna studie har fem idrottslärare med erfarenhet av att arbeta på högstadiet intervjuats då det är högstadiets idrottsundervisning som studien är inriktad på. Urvalet är ett bekvämlighetsurval (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 109) då vi kontaktade två lärare som vi känner till sedan tidigare. Båda dessa lärare tackade ja till att ställa upp på en intervju. För att få tag på ytterligare lärare att intervjuas skrev vi ett inlägg på Facebook-forumet ”Idrottslärare” där vi sökte fler lärare som kunde ställa upp på en intervju. En lärare svarade på inlägget vilket gjorde att vi var uppe i totalt tre. Snöbollsmetoden (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 109) användes också då vi under en av intervjuerna fick tips om en lärare som vi kunde kontakta. Denna lärare kontaktades och tackade ja vilket gav oss en fjärde lärare att intervjuas. Ett handplockat urval (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 110) användes delvis också då det var en lärare som tillfrågades utifrån att hen hade erfarenhet av en viss typ av religiöst dilemma i samband med idrottsundervisning. Denna lärare har stor erfarenhet av att undervisa för laestadianer och att behöva hantera de dilemman som då uppstår i samband med dansundervisning. Kontakten till denna lärare förmedlades av vår handledare och läraren tackade ja till en intervju.

Fyra av de intervjuade lärarna har cirka 30 års erfarenhet av att undervisa inom ämnet idrott och hälsa och en av lärarna har cirka 15 års erfarenhet. Tre av lärarna är kvinnor och två är män. Fyra av lärarna är behöriga medan en inte är utbildad. En av lärarna är pensionerad sedan ett år tillbaka medan resterande fyra fortfarande är aktiva inom yrket.

4.3 Genomförande

Materialet samlades som tidigare nämnts in genom kvalitativa intervjuer vilket gör att de intervjuade lärarna kan ge utförliga svar och dela med sig av sina erfarenheter vilket kan ge en djupgående förståelse. I början av intervjuerna ställdes några enkla frågor om de intervjuade lärarnas bakgrund och resterande frågor i intervjun var av kvalitativ karaktär. De

förberedda frågorna var formulerade på ett enkelt och öppet sätt för att möjliggöra för lärarna att ge utförliga och innehållsrika svar. Ett antal följdfrågor och mer specifika frågor var också förberedda för att säkerställa att studiens frågeställningar skulle gå att besvara med hjälp av lärarnas svar.

Fyra av intervjuerna genomfördes på distans via videokonferensprogrammet Zoom medan en intervju skedde på den intervjuade lärarens arbetsplats. Intervjuerna tog mellan 30–40 minuter att genomföra. Två mobiltelefoner användes för att spela in ljudet från varje intervju och en dator användes för att i efterhand transkribera intervjuerna.

4.4 Databearbetning

Transkribering av intervjuerna genomfördes kort efter intervjutillfällena genom att lyssna på de inspelade intervjuerna och ordagrant anteckna vad som sades. De inspelade intervjuerna lyssnades på mer än en gång för att säkerställa en så korrekt transkribering som möjligt. När transkribering hade genomförts av samtliga intervjuer startade analysprocessen. De nedskrivna intervjuerna lästes igenom ett flertal gånger för att hitta mönster i svaren och materialet delades därefter in i olika kategorier och teman. Kategoriseringen av materialet användes sedan för att besvara studiens frågeställningar och resultatet analyserades därefter utifrån studiens teoretiska utgångspunkt.

4.5 Tillförlitlighetsfrågor

I stället för validitet och reliabilitet kan man när det gäller kvalitativa studier i stället bedöma tillförlitligheten utifrån de fyra kriterierna trovärdighet, pålitlighet, överförbarhet, och möjlighet att styrka och bekräfta (Bryman, 2011).

Trovärdighet handlar om hur stor giltigheten kan sägas vara av de tolkningar som forskarna gjort av det insamlade materialet (Bryman, 2011). För att öka denna studies trovärdighet har vi båda som genomfört studien gått igenom och analyserat det insamlade materialet ett flertal gånger var för sig för att sedan jämföra med varandra. En risk kan dock vara att vi tänker på ett liknande sätt då vi under studiens gång diskuterat studiens ämne med varandra. Studiens trovärdighet hade därför kunnat höjas ytterligare genom att låta flera oberoende forskare tolka samma material som vi gjort och sedan kontrollerat hur väl de olika tolkningarna stämmer överens.

En hög pålitlighet nås genom att forskningsprocessens samtliga faser är redogjorda för på ett fullständigt sätt samt att dessa redogörelser finns tillgängliga för utomstående (Bryman, 2011). För att uppnå en så hög pålitlighet som möjligt har därför de olika faserna i forskningsprocessen beskrivits så utförligt som möjligt och studien har även granskats av handledare för att bedöma kvaliteten på studien.

Överförbarhet handlar om till vilken grad studiens resultat kan generaliseras till andra sammanhang (Bryman, 2011). Med tanke på denna studies begränsade urval där endast fem idrottslärare, som till största del valdes genom ett bekvämlighetsurval, har intervjuats gör vi bedömningen att deras erfarenheter och sätt att lösa religiösa dilemman inte nödvändigtvis går att generalisera till situationen för idrottslärare på högstadiet generellt. Överförbarheten för denna studie är därmed relativt låg.

Möjligheten att styrka och bekräfta handlar om hur väl forskarna håller sig neutrala under forskningsprocessen (Bryman, 2011). Att som forskare vara helt objektiv är i stort sett omöjligt men vi har försökt vara så opartiska som möjligt genom att till exempel bedöma andra studiers resultat på ett likvärdigt vis, genom att vara sakliga samt genom att inte ställa ledande frågor under intervjuerna.

4.6 Etiska aspekter

De etiska överväganden som gjordes i samband med denna studie handlade om att förhålla sig till de forskningsetiska principer som finns inom forskning. Studien följer de fyra etiska kraven informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet som redogörs för i Vetenskapsrådets "Forskningsetiska principer" (2002).

Informationskravet följdes genom att samtliga deltagare som skulle intervjuas informerades om villkoren för deras deltagande, studiens syfte, att deras deltagande är frivilligt samt annan viktig information om deltagandet.

Samtyckeskravet följdes genom att samtliga deltagare lämnade sitt samtycke till att delta i studien. Deltagarna kände till villkoren för sin medverkan och de var fria att avsluta sitt deltagande i studien när som helst.

Konfidentialitetskravet följdes genom att samtliga deltagare garanterades konfidentialitet. Detta efterlevdes genom att ingen känslig information om deltagarna lämnades ut till någon

utomstående samt att information som skulle göra det möjligt att spåra vilka deltagarna är utelämnades i studien.

Nyttjandekravet följdes genom att all information som samlades in från deltagarna endast användes för att uppnå studiens syfte och besvara dess frågeställningar.

5. Resultat

I denna del kommer studiens resultat presenteras. För att presentera resultatet kommer de intervjuade lärarna att citeras. Lärarna kommer att vara anonyma och de kommer därför tilldelas olika siffror som möjliggör för läsaren att hålla koll på vem som sagt vad utan att lärarnas identiteter behöver avslöjas. Lärarna fick sitt tilldelade nummer utifrån i vilken ordning som intervjuerna genomfördes vilket gör att den lärare som intervjuades först kallas för "Lärare 1".

Resultatet presenteras utifrån studiens syfte och frågeställningar. I en första del presenteras lärarnas erfarenheter av huruvida religion begränsar elevers deltagande i idrottsundervisning och i en andra del redogörs för vilka lösningar som lärarna använder sig av för att hantera de dilemman som uppstår.

5.1 Lärares erfarenheter

Samtliga fem lärare som intervjuats har erfarenhet av att religion vid vissa tillfällen begränsat elever från att delta i idrottsundervisning. Samtliga lärare menar dock att det inte är vanligt utan endast sker vid några få enstaka moment eller tillfällen och att religiösa elever överlag tycker om ämnet och deltar precis som alla andra.

Det är framför allt vid simundervisning som det kan bli problematiskt för vissa elever att delta på grund av deras religion och detta gäller främst muslimska flickor. Ett ytterligare moment där vissa religiösa elever ibland begränsas att delta är dans. Några av lärarna har även erfarenhet av att religion påverkar vissa muslimska elevers deltagande i idrottsundervisning när de fastar under ramadan. Flera av lärarna menar dock att de inte alltid är helt säkra på att det faktiskt är elevernas religion som begränsar dem från att delta eller om det egentligen handlar om något annat.

Lärarnas erfarenheter av religiösa dilemman vid simning, dans och ramadan presenteras nedan under varsin underrubrik. Därefter redogörs för lärarnas osäkerhet kring om det är

religion som är den riktiga orsaken till att vissa elever inte vill delta under dessa moment eller om det egentligen beror på andra orsaker.

5.1.1 Simning

Det tydligaste exemplet som framkommer under intervjuerna på när religion begränsar elevers deltagande i idrottsundervisning är när det handlar om simundervisning. Fyra av fem lärare har erfarenhet av detta och de säger att det främst handlar om muslimska flickor som bär slöja. Det problematiska med just simning för dessa elever är enligt lärarna att de inte känner sig bekväma med eller inte får visa sig i allt för åtsittande eller avslöjande kläder. Så här svarade lärarna på frågan om religion ibland begränsar elever från att delta i idrottsundervisningen:

”Simning och eh, nu ska vi se så jag säger rätt här, muslimer och simning, så kanske de har svårt att, vissa muslimska tjejer har ju sagt till exempel att de får ju inte bada och får inte visa sig och sånt där” (Lärare 1).

”Inte direkt i idrotten i salen men däremot så kan det begränsa i simning, de här tjejerna som har huckle, som inte vill visa sig för andra, och det är lite svårt att ha huckle på sig när man simmar” (Lärare 2).

”Ja i simningen, det är ju där det är känsligt” (Lärare 5).

”Ja, det är ju de här som, de som bär slöja, framför allt är det ju simning som blir jättekänsligt, för de ska ju ha en sån där helkroppsdräkt och det blir ju ett moment som de tycker blir riktigt riktigt jobbigt, för man är inte som alla andra. Annars tänker jag nog att det inte är någon större skillnad, de deltar ju i vanliga undervisningen, det spelar inte så stor roll men just simningen gör att det blir svårt” (Lärare 4).

Det som gör det problematiskt och jobbigt för vissa muslimska flickor att delta under simundervisningen verkar alltså enligt lärarnas tolkning vara att de inte känner sig bekväma med att visa sina kroppar i åtsittande och avslöjande kläder för andra elever i klassen, framför allt är det jobbigt att visa sig för pojkar.

5.1.2 Dans

Förutom simning så nämner flera av lärarna även dans som ett moment som religiösa elever kan vara begränsade att delta i. Fyra av fem intervjuade lärare menar att de någon gång upplevt att en elev av religiösa skäl inte velat delta under vissa dansmoment. Så här svarar lärare 1 och lärare 5 på frågan om det sker i fler moment än simundervisning att religion begränsar elevers deltagande:

”Eh, när det är dans, så har det hänt att det är några som har sagt att de inte kan dansa med det andra könet och så” (Lärare 1).

”Till viss del kanske liksom i dansen, om man liksom, det här med att man ska hålla i nån, att man ska jobba två och två eller liksom sådär” (Lärare 5).

Dessa lärare menar att det framför allt är i pardans där man ska röra vid någon av motsatt kön som vissa religiösa elever inte vill delta. Båda dessa lärare menar att har handlat om muslimska elever i de fall som det har inträffat men att det inte alls sker i samma utsträckning som vid simundervisning.

Lärare 3 och 4 har också erfarenhet av att elever blir begränsade av sin religion från att delta i dansundervisning. I dessa lärares fall handlar det dock inte om muslimska elever utan om elever som är kristna laestadianer. Både lärare 3 och lärare 4 säger att de haft laestadianska elever som tydligt uttryckt att deras religion förbjuder dem från att delta i dansundervisning. Detta har även uttryckts av dessa elevers föräldrar.

”De får ju inte dansa så när jag börja jobba så var det så att de som var laestadianer, när jag hade dansundervisning så gick ju de ut och sprang istället” (Lärare 3).

”De får ju inte dansa, när jag jobbade i (plats där skolan låg) så hade jag flera elever som var laestadianer och de fick ju inte dansa” (Lärare 4).

Lärare 4 jobbade i en skola under en period på några år där det fanns ett fåtal laestadianska elever medan lärare 3 undervisat för ett stort antal laestadianska elever i över 30 år. Både lärare 3 och 4 säger att det är närkontakt med det motsatta könet samt musiken som dansen sker till som gör dansmomentet problematiskt för de laestadianska eleverna.

”Just den här fysiska kontakten, man menar då på att då finns den här sexuella attraktionen som man skulle kunna ha till varandra, den fick man liksom inte underbygga på något vis” (Lärare 3).

”Det är ju inte bara dansen i sig, det är ju musiken också som är ett stort problem, de får ju inte lyssna på musik” (Lärare 4).

Fyra av fem lärare hade alltså erfarenhet av att det uppstått religiösa dilemman i samband med dansundervisning. Samtliga menar att det som framför allt gör dans problematiskt för vissa religiösa elever är den närkontakt som ofta sker med det motsatta könet vid pardanser av olika slag. Två av lärarna menade också att musiken som dansen sker till gör dansmomentet problematiskt för vissa religiösa elever.

5.1.3 Ramadan

Under intervjuerna nämner även tre av lärarna ramadan som något som kan begränsa elever under idrottsundervisningen. Lärarna menar att muslimska elever som fastar ibland inte orkar vara med på idrottsundervisningen på grund av att de inte har tillräckligt med energi, då de avhåller sig från mat och även dryck från när solen går upp tills solen går ner.

”Ja det finns ju den här fastan, ramadan, då säger några ibland att de inte orkar vara med” (Lärare 2).

Vissa elever har inte kunnat vara med och delta under denna period för att de varit för trötta eller törstiga. Samtidigt finns det också många muslimska elever som fastar som orkar delta under lektionerna. Detta menar lärare 5 beror mycket på hur långt olika elever och familjer

väljer att dra fastan, flera elever säger enligt lärare 5 att de försöker fasta så gott det går men att de får äta och dricka om de känner att de inte orkar, för att kunna klara av skolan.

”En del elever säger ju att ’nej men orkar jag inte så får jag ju’, det är så olika i olika familjer, hur hårt de drar det också, med fastan” (Lärare 5).

5.1.4 Andra skäl?

Fyra av fem lärare tog någon gång under intervjuerna upp att de i vissa fall är osäkra på om det faktiskt är elevernas religion som begränsar dem från att delta under ett visst moment eller om det egentligen handlar om något annat. Anledningen till detta är att lärarna ofta bara kan ana att det är av religiösa skäl som en elev inte deltar, snarare än att eleven uttryckligen säger det.

”Och sen är det också så att, ibland är det svårt att veta varför vissa elever inte dyker upp (på simningen), jag kan ju gissa att det handlar om religion men det är svårt att veta anledningen helt säkert” (Lärare 1).

”Och det är ju, och det har inte bara med, många är ju religiöst, det kan jag ju ana, men det är också många som, för att de tycker att det är jobbigt att killarna tittar (simning)” (Lärare 5).

”Jag tycker också det är svårt att veta om det är religion som är den riktiga orsaken” (Lärare 2).

Även i de fall när en elev faktiskt sagt att deras religion förbjuder dem från att delta på ett moment säger ett par av lärarna att de misstänker att det ibland används som en undanflykt för att slippa delta, och att skälet till att eleven inte vill delta egentligen handlar om något annat än religion.

”Ibland har det ju kommit killar och sagt att ’nej men jag får inte dansa med tjejer på grund av min religion’ och då undrar man ju om, säger du så för att du inte tycker om att dansa” (Lärare 4).

”Ibland är det kanske ett sätt att komma undan liksom, man vill inte vara med och då säger man att det är anledningen (religionen)” (Lärare 2).

Lärarna ser i stället flera andra anledningar till att elever inte vill delta på vissa moment.

”Det kan ju vara att de är rädda för att misslyckas och skäms kanske inför kompisar” (Lärare 1).

Jag tror att det ofta handlar om dålig självkänsla och att man är rädd för vad andra ska tycka om en” (Lärare 4).

”Jag tycker allmänt att det har blivit känsligare, oavsett vem det är, så det är liksom att ha, att hålla i varandra eller att vara nära varandra (vid dans), det har blivit så otroligt känsligt, för många (Lärare 5).

Det är alltså inte alltid solklart för lärarna om det är av religiösa skäl som vissa elever inte vill delta under något visst moment. Ibland tycker lärarna att det är tydligt att religion begränsar vissa elevers deltagande och ibland kan de ana att så är fallet, men ibland misstänker de att det kan finnas andra orsaker som egentligen ligger bakom, som till exempel rädsla eller osäkerhet.

5.2 Lösningar

För att hantera de religiösa dilemman som uppstått i samband med simning, dans och ramadan har lärarna jobbat med lösningar och gjort vissa anpassningar för att på så sätt försöka få alla elever att delta så mycket som möjligt. De flesta av lösningarna och anpassningarna som lärarna jobbat med är direkt kopplade till något av momenten simning, dans eller ramadan och presenteras därför under samma underrubriker som använts tidigare.

Något som är återkommande när lärarna pratar om hur de brukar lösa de religiösa dilemman som uppstår, oavsett vilket moment det handlar om, är vikten av kommunikation. Hur lärarna ser på och jobbar med kommunikation för att lösa religiösa dilemman i samband med idrottsundervisning presenteras därför under en egen underrubrik.

5.2.1 Simning

Under simundervisning så var lärarnas erfarenhet att det framför allt är muslimska flickor som bär slöja som begränsas av sin religion från att delta och att det ofta beror på att de inte vill eller får visa sig för andra i allt för avslöjande kläder. Flera av lärarna säger dock att det ändå brukar gå bra att få med sig dessa flickor på simlektioner där både pojkar och flickor deltar så länge de kan ha på sig simkläder som är mindre avslöjande, som exempelvis burkini. En av lärarna köpte därför in burkinis till skolan som elever kunde få låna under simlektioner.

”Då köpte jag in tre burkinis, såna där helkroppstäckande, och då fick jag dem att simma” (Lärare 1).

Att bära mindre avslöjande badkläder fungerar alltså som en lösning för att få fler muslimska flickor att delta under simundervisningen. Lärarna menar dock att detta inte löser hela problemet utan att det ändå finns elever som säger att de inte kan delta om det är pojkar med på lektionen. En vanlig lösning som många av lärarna använder sig av för att få dessa elever att klara kunskapskravet i simning är därför att ordna extra pass där bara några flickor deltar alternativt att man delar upp klassen mellan flickor och pojkar när simlektionerna ska genomföras.

”När det är såna här, det är ju inte en uppsjö utav dem, då får man liksom åka dit med dem utan hela gruppen, liksom att man får lösa det på egen hand, för att få dem igenom det momentet” (Lärare 4).

”Jag tänker spontant såhär att man om vi pratar tjejer då kanske man, när vi hade simträning så hade vi att bara tjejerna åkte upp eller bara killarna åkte upp. Det kan vara en lösning” (Lärare 2).

”Ja, men vi delar ju upp. Jag går i princip alltid nu med halvklass och då går jag med tjejer, killar” (Lärare 5).

I de fall där extra pass ordnas för ett fåtal flickor så brukar det ske när läraren har planeringstid eller har tid över på något annat sätt. Det brukar då vara så att eleverna missar någon lektion i något annat ämne och får ta igen det i efterhand.

”Ja precis, jag är tvungen att ta det när jag har planeringstid, när jag har ett hål i mitt schema. Jag kan inte åka iväg och lämna resten av klassen ensam och ha idrottslektion så att jag behöver göra det när jag har ett hål i mitt schema och då påverkar det någon annans ämne” (Lärare 4).

”Ja, och visst, de får ju gå ifrån andra lektioner och så ska de försöka ta igen det, men det är ju prioriterat av skolledningen, de tycker det är så viktigt” (Lärare 5).

Att dela upp så att flickor och pojkar simmar vid olika tillfällen eller att låta några få flickor åka iväg och simma vid ett extra tillfälle brukar i stort sett alltid vara en lösning som fungerar för att få alla elever att delta på simundervisningen. Två av de fem intervjuade lärarna är män och de säger dock att det i sällsynta fall har hänt att föräldrar till muslimska flickor har krävt att det inte får vara några män närvarande när deras döttrar ska simma.

”Det som också är ett krav från deras sida, då har det varit ganska enkelt, då har det varit att det ska vara en kvinna som är simläraren. Så att det har varit en kvinna som varit simlärare då. Då har dom accepterat det” (Lärare 1).

”Men det är klart att vi har haft elever som, där föräldrarna vill, liksom säger att de inte får, och då blir det svårt hur man ska lösa, jag som man får inte vara med en tjej då, elev i simhallen” (Lärare 5).

Både lärare 1 och 5 säger att den här typen av krav från föräldrar är väldigt sällsynta men att det har hänt vid några tillfällen. I och med att simkunnighet är ett så tydligt kunskapskrav som krävs för ett godkänt betyg i idrott och hälsa så har lärarna vid dessa tillfällen verkligen ansträngt sig för att kunna gå dessa krav tillmötes, eftersom eleverna annars skulle få underkända betyg. Båda lärarna har lyckats lösa detta med hjälp av kvinnliga simlärare som arbetar på badhus. De manliga lärarna har alltså i dessa fall inte varit med i simhallen utan har istället fått skriftliga intyg från kvinnliga simlärare som bevis för att de berörda eleverna är simkunniga.

”Jag har haft kontakt med dem på badet plus en som åkt dit med eleverna, det har varit, oftast på fredagar när alla lektioner är slut så man inte missar de ordinarie lektionerna” (Lärare 1).

”Vi hittade ett alternativ uppe i (plats där det finns ett badhus) där de hade sådana där ’tjejtider’, och det var på en helg. Att vi liksom pratade med simlärare där uppe så de fick gå upp dit och göra simprov med dem då” (Lärare 5).

Sammanfattningsvis så är det vid simning som det är absolut vanligast att elever blir begränsade från att delta i idrottsundervisningen och det är då muslimska flickor som blir begränsade. Ibland går detta att lösa genom att dessa flickor tar på sig en viss typ av klädsel att simma i, exempelvis en burkini. I andra fall behöver lärarna ta till lösningar som att dela upp könen när eleverna ska simma eller erbjuda extra pass där enbart några få flickor deltar.

5.2.2 Dans

I och med att det problematiska med dans för religiösa elever enligt lärarna framför allt handlar om närkontakt med det andra könet så upplever lärarna att det oftast går bra att inkludera dessa elever i dansundervisningen med ganska enkla anpassningar. Det kan till exempel vara att eleverna i en pardans får dansa med någon som har samma kön eller att man helt enkelt dansar danser som är individuella och på så sätt tar bort den fysiska närkontakten.

”En lösning kan till exempel vara att de får dansa med någon av samma kön” (Lärare 5).

”Men då har jag placerat dem så att, det här är ingen pardans, utan ni ska göra sakerna själva, och då kan man ju placera dem, om det är någon kille som inte får vara för nära någon tjej till exempel eller tvärtom, så placerar man dem på ett annat ställe” (Lärare 1).

För både lärare 1 och 5 har ovan nämnda lösningar alltid varit tillräckliga för att lyckas få med sig alla elever i dansundervisningen.

Lärare 3 och 4, som båda har erfarenhet av att undervisa för laestadianska elever, har också använt den här typen av anpassningar men i deras fall har det inte gått lika enkelt att få med alla elever utan de har behövt lägga mer energi och tid på att jobba med denna fråga.

Anledningen till detta är enligt lärare 3 och 4 att det finns ett tydligt motstånd mot dans inom många laestadianska familjer och församlingar vilket gör att de tidigare nämnda lösningarna behöver kompletteras med en god dialog med de berörda elevernas föräldrar.

”Då får man ta den diskussionen, då ringer man hem till föräldrarna och är tydlig med att deras barn ska vara med, det är ingen pardans” (Lärare 3).

”Men där är man tvungen att ha en kommunikation med föräldrarna” (Lärare 4).

Eftersom musiken också kan vara problematisk för de laestadianska eleverna är både lärare 3 och 4 tydliga i sin kommunikation med föräldrarna om att deras barn kan få välja själva vilken musik som de ska dansa till. Något som lärarna också är tydliga med i sin kommunikation med föräldrarna är att alla elever behöver kunna visa upp någon form av rörelse och takt till musik för att kunna få ett godkänt betyg i idrott och hälsa, eftersom det är ett kunskapskrav. Det behöver alltså inte handla om klassiska danser utan kan i stället vara att man under ett träningsprogram till musik visar att man kan röra sig rytmiskt och i takt till musiken. När det blir tydligt att rörelse till musik är ett kunskapskrav och att eleverna inte behöver dansa för nöjes skull så brukar föräldrarna enligt lärare 3 och 4 acceptera att deras barn deltar på detta moment.

5.2.3 Ramadan

Tre lärare nämnde ramadan som något som ibland begränsar fastande muslimska elever från att delta under idrottslektionerna. Två av dessa lärare säger att de brukar lösa detta genom att försöka anpassa vilka moment som de jobbar med under den period som ramadan pågår. De brukar då försöka lägga in moment som är mindre fysiskt krävande för att göra det lättare för de fastande eleverna att orka delta.

”Där har man ju nästan fått börja ta hänsyn till när den ligger, vad man jobbar med för någonting så att de ska orka” (Lärare 5).

Eftersom fastan pågår i en månad säger både lärare 5 och lärare 1 att det är svårt att ordna så att varje lektion under denna månad kräver lite fysisk aktivitet. Under mer fysiskt krävande lektioner så pratar de om att eleverna får försöka delta så gott det går efter sina förutsättningar och göra de grejer som de känner att de orkar. Däremot så tycker ingen av lärarna att fastande elever ska avstå helt från idrottslektionerna.

”Då får man försöka få dem att delta ändå efter sina förutsättningar, men sen fattar ju jag att har man inte käkat sen solen gick upp och det är på eftermiddagen, då är det ganska tufft” (Lärare 1).

Lärare 2, som också nämnde ramadan som något som begränsar vissa elever från att delta under idrottsundervisningen, brukar inte göra några anpassningar gällande vad de jobbar med för moment under den månad som ramadan pågår. Hen menar att det är vårdnadshavarnas ansvar att se till att eleverna klarar av att gå i skolan och att skolan inte ska behöva anpassa innehållet i lektionerna.

”Är det så ramadan gör att eleverna inte kan delta i skolan, då har faktiskt vårdnadshavaren ett ansvar att se till att eleverna kan gå i skolan, för vi har skolplikt” (Lärare 2).

Detta får lärare 2 medhåll i från lärare 5. Lärare 5 brukar försöka göra anpassningar under ramadan men tycker precis som lärare 2 att det inte är något skolan egentligen ska behöva göra.

”Samtidigt så tycker jag att det är, i grunden känner jag att det är fel, att vi som skola ska behöva anpassa oss. Jag tycker att, ja att föräldrar måste kunna se till att deras barn klarar av att gå i skolan” (Lärare 5).

Lärare 5 berättar vidare att hen vid några tillfällen har behövt skicka hem elever på grund av att de inte verkat må så bra under idrottslektioner.

”Och vi brukar ju också skicka hem, om vi märker att elever kommer till skolan och inte mår bra, då skickar ju vi hem dem och så pratar vi med föräldrarna, att det här är inte okej. Det är liksom barn det handlar om, de kanske ska äta eller de kanske ska, ja” (Lärare 5).

Sammanfattningsvis så försöker ett par av lärarna att göra anpassningar i innehållet under den period som ramadan pågår för att underlätta för fastande elever medan en lärare inte gör anpassningar. Ingen av lärarna tycker att fastande elever ska få avstå idrottslektionerna helt och hållet och två av tre lärare är inne på att de någonstans tycker att det är fel att skolan ska behöva anpassa sitt innehåll efter elever som fastar.

5.2.4 Kommunikation

Kommunikation är något som alla fem lärare pratar om som en nyckel för att lösa de religiösa dilemman som ibland uppstår i samband med idrottsundervisning, oavsett vilket moment det handlar om. Att kunna kommunicera med eleverna på ett bra sätt och skapa bra relationer med dem menar lärarna är väldigt viktigt för att till exempel kunna motivera eleverna. Det är även viktigt för att kunna förstå vad en elev tycker är jobbigt eller problematiskt med ett visst moment för att utifrån det kunna göra eventuella anpassningar.

”Att kunna prata med eleverna på ett bra sätt är jätteviktigt för att kunna hantera sådana här problem” (Lärare 2).

”Har man en bra relation till eleverna och kan prata med dem så brukar sådant här gå mycket lättare” (Lärare 4).

Lärarna menar också att det är viktigt att ha en god kommunikation med elevernas föräldrar. Kommunikation med föräldrar skapar ofta förståelse hos läraren för vad i ett moment som föräldrarna anser är problematiskt och läraren kan då i de fall som det är möjligt göra anpassningar för att på så sätt få fler elever att delta. Kommunikationen med föräldrarna ger även lärarna en möjlighet att förklara för föräldrarna hur viktigt det är att deras barn exempelvis kan simma och att de behöver visa det för att kunna få ett godkänt betyg. Att kommunicera med elever och föräldrar brukar i de allra flesta fall leda fram till att man hittar någon form av lösning, menar samtliga lärare.

”Men jag tycker många gånger, om man har en bra kommunikation med föräldrarna så löser man problemen på ett eller annat sätt” (Lärare 4).

”Jag är så känd (bland föräldrarna), så jag har inte haft några problem med kontakten med föräldrarna och vi har haft diskussioner om det här och jag har liksom lagt fram det, att de ska vara med på dansen, och då brukar det gå bra” (Lärare 3).

”Kommunikationen med föräldrarna kan också vara viktig där. När jag pratade med dem och förklarade att det fanns burkinis att låna så var det inga problem” (Lärare 1).

6. Diskussion

Syftet med att genomföra denna studie var att undersöka vilka erfarenheter idrottslärare på högstadiet har av att det uppstår dilemman kopplat till elevers religion i samband med idrottsundervisning samt hur de arbetar med och hanterar sådana dilemman.

Samtliga fem lärare som intervjuades för studien hade erfarenhet av att religiösa dilemman uppstått i samband med idrottsundervisning. Alla hade vid flera tillfällen varit med om att elever inte vill delta vid något visst moment inom ämnet idrott och hälsa. Samtidigt delade alla lärare uppfattningen om att det inte sker särskilt ofta och att religiösa elever överlag tycker om ämnet och deltar som alla andra.

Det är framför allt vid sim- och dansundervisning som lärarna varit med om att religiösa dilemman uppstått och det har oftast handlat om någon form av interaktion mellan könen, till exempel att man inte vill visa sin kropp för elever med motsatt kön. Eleverna som av religiösa skäl blir begränsade från att delta i idrottsundervisningen är enligt de intervjuade lärarna till största del muslimska flickor, vilket stämmer överens med den tidigare forskning som gjorts på ämnet (Robinson, 2018; Elliot & Hoyle, 2014; Otterbeck, 2000).

Lärarnas sätt att hantera de religiösa dilemman som de har erfarenhet av har oftast varit att göra anpassningar för de berörda eleverna. När elever av religiösa skäl inte velat delta under simundervisning har lärarna löst det genom att erbjuda separata undervisningstillfällen för dessa elever eller genom att hjälpa till med att ordna en fungerande simklädsel (burkini). När elever av religiösa skäl inte velat delta under dansundervisning har lärarna löst det genom att eleverna fått dansa med någon av samma kön eller genom att ge eleverna stor frihet i att välja vilken typ av dans, eller rörelse till musik, som de vill genomföra samt till vilken typ av musik. När fastande elever under ramadan på grund av trötthet haft svårt för att orka delta fullt ut under idrottslektionerna har lärarna löst det genom att försöka anpassa idrottslektionernas innehåll under den period som ramadan pågår eller genom att säga till eleverna att de får försöka delta så gott det går efter sina förutsättningar.

De anpassningar som lärarna har gjort för att försöka få religiösa elever att delta på samtliga moment i idrottsundervisningen har i stort sett alltid gjorts efter att läraren kommunicerat med de berörda eleverna och elevernas föräldrar. Att ha en god kommunikation med elever och föräldrar är något som samtliga lärare menar är en nyckel för att kunna lösa de dilemman som uppstår. Genom att kommunicera och diskutera med elever och föräldrar om vad det är de anser är problematiskt med ett visst moment kan läraren uppnå en förståelse och utifrån det kunna ge förslag på anpassningar som kan fungera som en lösning. Att arbeta på detta sätt brukar enligt lärarna oftast leda fram till en lösning och det stämmer väl överens med den strategi som Högdin (2007) i sin doktorsavhandling framhåller som den mest framgångsrika för att lösa den här typen av dilemman.

Lärarnas metod för att hantera religiösa dilemman har alltså varit att kommunicera med elever och föräldrar om vad de anser är problematiskt med ett visst moment för att därefter kunna göra vissa anpassningar för dessa elever. Genom att jobba efter detta arbetssätt visar lärarna prov på att de besitter kompetenser som ingår i en interkulturell pedagogisk kompetens. Framför allt den kommunikativa kompetensen och den sociala kompetensen är kompetenser som lärarna visar att de på många sätt besitter när de på ett framgångsrikt sätt lyckas kommunicera med elever och föräldrar och på så sätt når fram till lösningar.

Den sociala kompetensen handlar om att man har ett kunnande i att hantera relationer mellan sig själv, andra människor och samhället. Om lärarna hade saknat den sociala kompetensen hade det varit svårt för dem att möta elever och föräldrar och att upprätthålla en positiv relation med dem. Att skapa och upprätthålla positiva relationer med elever och deras föräldrar är något som flera av lärarna framhöll som viktigt och något som de jobbade aktivt med. Läraren som hade många års erfarenhet av att undervisa för laestadianska elever betonade till exempel hur mycket lättare det var under senare år jämfört med i början av hennes karriär att hantera religiösa dilemman i samband med dansundervisning. Anledningen till det menade hon var att hon lärde känna och skapade bra relationer med de laestadianska familjerna så när ett yngre syskon till en tidigare elev dök upp i en klass hon undervisade i hade hon redan positiva relationer med föräldrarna vilket enligt henne underlättade väldigt mycket. Att besitta den sociala kompetensen, som är en del i den interkulturella pedagogiska kompetensen, underlättar alltså vid hanterandet av religiösa dilemman i samband med idrottsundervisning.

Den kommunikativa kompetensen handlar om att ha erfarenhet av och kännedom om olika typer av möten där kommunikation är centralt. Det handlar även om att man har kunskap om hur kommunikation kommer till stånd med andra människor samt hur den ser ut och utvecklar sig i olika situationer. Om lärarna hade saknat den kommunikativa kompetensen så hade det varit svårt för dem att nå fram till lösningar trots samtal och diskussioner med elever och deras föräldrar. I och med att samtliga lärare berättade att de i stort sett alltid lyckats lösa de olika religiösa dilemman som uppstått genom att kommunicera med elever och deras föräldrar så tyder det på att de besitter den kommunikativa kompetensen. Det tyder även på att den kommunikativa kompetensen, som är en del i den interkulturella pedagogiska kompetensen, underlättar vid hanterandet av religiösa dilemman i samband med idrottsundervisning.

Sammanfattningsvis så uppstår det ibland religiösa dilemman i samband med idrottsundervisning i form av att vissa elever inte vill eller får delta på vissa moment på grund av religiösa skäl. Sådana dilemman kan lärarna ofta lösa genom att ha en god kommunikation med eleven och elevens föräldrar och på så sätt nå fram till lösningar. För att göra detta krävs det att lärarna besitter vissa kompetenser, till exempel social kompetens och kommunikativ kompetens, som båda är komponenter i vad som utgör en interkulturell pedagogisk kompetens.

6.1 Metoddiskussion

Valet att använda sig av en kvalitativ ansats där kvalitativa intervjuer genomfördes med lärare anser vi var rätt val av metod då det ger möjlighet till en djupare förståelse för hur lärare arbetar med och hanterar religiösa dilemman än vad exempelvis en enkätundersökning hade kunnat ge. Att använda sig av kvalitativa intervjuer som metod medför dock en risk för egna tolkningar och att forskaren därmed får en för stor påverkan på studien och dess resultat. Om någon annan skulle återupprepa studien är det därför inte säkert att den personen skulle nå fram till samma resultat och slutsatser. Studiens urval gjordes dessutom främst som ett bekvämlighetsurval och bestod endast av fem lärare vilket ger en ganska begränsad representativitet och studiens resultat och slutsatser kan därför inte nödvändigtvis generaliseras till situationen för idrottslärare på högstadiet generellt. Trots det har studien ändå ett värde då den belyser några olika slags religiösa dilemman som kan uppstå i samband med idrottsundervisning samt hur dessa dilemman kan hanteras.

6.2 Vidare forskning

Det har gjorts väldigt få svenska studier på ämnet idrottsundervisning och religion och vidare forskning på ämnet behövs därför. Studier som fokuserar på lärarperspektivet finns det dessutom lite av även internationellt och det skulle därför vara intressant om det utforskades ytterligare. En studie liknande denna fast med ett större urval skulle vara intressant då man i en sådan studie skulle kunna få fram ett mer generaliserbart resultat. Elevperspektivet är desto mer utforskat men de flesta studierna med elevperspektiv är gjorda i andra länder och det skulle därför vara intressant med en svensk studie som utgår från ett elevperspektiv.

7. Källförteckning

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Därför vill de inte att barnen dansar. (2013, 5 augusti). *Världen idag*. [Elektronisk resurs]
Hämtad från: <https://www.varldenidag.se/nyheter/darfor-vill-de-inte-att-barnen-dansar/cbbmhe!2MMwg85H7WJNLd0XXHorQ/>

Elliott, D., & Hoyle, K. (2014). An examination of barriers to physical education for Christian and Muslim girls attending comprehensive secondary schools in the UK [Elektronisk resurs]. *European Physical Education Review*, 20(3), 349-366. DOI: 10.1177/1356336X14534358

Hassmén, N & Hassmén, P (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. 1. uppl. Stockholm: SISU idrottsböcker

Högdin, S. (2007). *Utbildning på (o)lika villkor – om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*. Doktorsavhandling Institutionen för socialt arbete Stockholms universitet.

Lahdenperä, P. (2008). *Interkulturellt ledarskap: Förändring i mångfald* (1. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.

Lahdenperä, P. (2018). *Interkulturalitet i undervisning och skolutveckling*. [Elektronisk resurs]. Hämtad från: https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c2dfc/1622624166206/Interkulturalitet_i_undervisning_och_skolutveckling_Pirjo_Lahdenpera_20181003-2.pdf

Lorentz, H. (2018). *Interkulturell pedagogisk kompetens: Integration i dagens skola*. Lund: Studentlitteratur.

Malmgren, K., & Boström, T. (27 augusti 2016). Könsupplade lektioner får grönt ljus. *Expressen*. [Elektronisk resurs] Hämtad från: <https://www.expressen.se/nyheter/konuppdelade-lektioner-far-gront-ljus/>

Otterbeck, J. (2000). *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Robinson, D. (2018). Religion as an other(ed) identity within physical education: A scoping review of relevant literature and suggestions for practice and inquiry [Elektronisk resurs]. *European Physical Education Review*, 25(2), 491-511. DOI: 10.1177/1356336X17747860

Skolverket (2019) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket. [Elektronisk resurs] Hämtad från: <https://www.skolverket.se/download/18.35e3960816b708a596c3965/1567674229968/pdf4206.pdf>

Skolverket, (2021) *Skolplikt och rätt till utbildning*. [Elektronisk resurs] Hämtad från: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolplikt-och-ratt-till-utbildning>

Statistiska Central Byrån (SCB), (2021) *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960–2020*. [Elektronisk resurs] Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/helarsstatistik--rikt/befolkningsstatistik-i-sammandrag/#Fotnoter>

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad från: https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf

Walseth, K. (2015). Muslim girls' experiences in physical education in Norway: What role does religiosity play? [Elektronisk resurs]. *Sport, Education and Society*, 20(3), 304–322. DOI: 10.1080/13573322.2013.769946

8. Bilagor

Bilaga 1 – Intervjuguide

Uppvärmningsfrågor

I hur många år har du arbetat som lärare i idrott och hälsa?

Hur ser din utbildning ut?

Varför valde du detta yrke?

Vilken erfarenhet har du av att undervisa i mångkulturella sammanhang?

Elevers närvaro

Är det vanligt att elever inte deltar under idrottsundervisning?

Vilka elever är det som inte deltar i idrottsundervisningen?

Av vilka anledningar deltar de inte?

Upplever du att religion påverkar elevers deltagande i undervisningen?

Upplever du att det är någon skillnad mellan tjejer och killar?

Moment som eleverna inte deltar i

Vid vilka moment händer det att elever blir begränsade från att delta på grund av religiösa skäl?

Har du varit med om att en elev velat bli befriad från ett visst moment av religiösa skäl?

Hör löstes det i så fall?

Upplever du någon skillnad i hur det ser ut idag i jämförelse med hur det varit tidigare? Har det till exempel blivit vanligare eller ovanligare att elever inte deltar över tid?

Lösningar/anpassningar

Vilka lösningar använder du för att alla elever ska få samma möjlighet att uppnå målen?

Gör du några anpassningar för att de elever som inte deltar ska kunna delta mer på sina villkor?

Har skolan några gemensamma strategier för hur ni lärare kan arbeta för att lösa dessa situationer?

Hur stort ansvar tycker du att lärarna och skolan har att göra anpassningar i undervisningen?

Hur stora anpassningar är du beredd att göra?

Övrigt

Har du något övrigt du vill tillägga? Några funderingar?

Bilaga 2 – Missivbrev

Hej, vi som skriver detta heter Carolin Andersson och Pontus Randberg och vi studerar båda två till att bli lärare i idrott och hälsa vid Gymnastik- och Idrottshögskolan i Stockholm. Vi skriver just nu tillsammans vårt examensarbete som handlar om religiösa dilemman som kan uppstå i samband med idrottsundervisning samt hur dessa hanteras. Vi söker just nu lärare i idrott och hälsa i årskurs 7 – 9 som vill ställa upp på en intervju. Vi intervjuar gärna lärare från olika delar av landet med erfarenhet av olika typer av religiösa dilemman som kan uppstå i samband med idrottsundervisning.

Intervjun kan genomföras någon gång mellan vecka 41 och 43 där du får bestämma en tid och plats som fungerar bra för dig. Intervjun kan även genomföras digitalt via zoom. Vi beräknar att intervjun kommer ta ca 30 – 40 minuter att genomföra. Att delta i intervjun är såklart frivilligt och du får avbryta din medverkan när som helst. Intervjun kommer att spelas in men den kommer inte att delas med någon annan och när studien är färdigställd raderas inspelningen. Du garanteras konfidentialitet och inga uppgifter som du lämnar kommer kunna knytas till dig eller skolan som du arbetar på.

Om du är intresserad av att ställa upp på en intervju så skulle vi bli tacksamma och du får i så fall gärna kontakta oss antingen på mail eller PM. Tveka heller inte att höra av dig om du har några frågor eller funderingar.

Tack på förhand!

Carolin Andersson

Pontus Randberg

073xxxxxxx

076xxxxxxx

Bilaga 3 – Litteratursökning

Syfte och frågeställningar:

Syftet med studien är att undersöka vilka erfarenheter idrottslärare på högstadiet har av att det uppstår dilemman kopplat till elevers religion i samband med idrottsundervisning samt hur de arbetar med och hanterar sådana dilemman.

- Vilka erfarenheter har lärare i ämnet idrott och hälsa av att elever begränsas från att delta i idrottsundervisningen på grund av deras religiösa tillhörighet?
- Vilka lösningar använder lärare sig av för att ge alla elever samma möjlighet att uppnå målen i ämnet?

Vilka sökord har du använt?

Ämnesord och synonymer svenska	Ämnesord och synonymer engelska
Idrott och hälsa, religion, skola, idrottslärare, religiös, kristendom, islam, sport	Physical education, religion, school, PE teacher, islam, christianity, religious, sport, training

Var och hur har du sökt?

Databaser och andra källor	Sökkombination
GIH:s bibliotekskatalog	"Idrott och hälsa" & "Religion"
Google scholar	"Physical education" and "religion"
Ebsco	"Christianity" and "physical education"
Dawsonera	"Islam" and "physical education"
	"Christianity" and "sport"
	"Islam" and "sport"

Kommentarer

Det var svårt att hitta studier som utgick från lärares perspektiv, det var betydligt lättare att hitta studier som utgick från ett elevperspektiv. Robinsons metaanalys underlättade i sökandet efter relevanta studier då den har sammanställt forskning som gjorts på ämnet idrott och religion.